

יבמות קיב

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

דף קיב. אבל אשת אחיו מיבזו בזיו מינה.
פרש"י בוש ממנה. וכן במס' פסחים (עב:) איתא יבמתו בזיו מינה, ופרש"י בוש ממנה לשואלה אם סמוך לוסתה היא. ומיירי בביאה ראשונה. ופירשנו (שם) ע"פ הגמ' דארוסתו גייס בה, ואשת אחיו בזיו מינה, דבארוסתו שניהם חיפשו זווגים והסכימו זה לזה, אבל באשת אחיו, לא היא חיפשה אותו ולא הוא חיפש אותה, ואדרבה רוב פעמים היא שונאת אותו, כמש"כ לעיל (צד.), ע"י מה שכתבנו שם (ד"ה כי תיכעי). ואמרינן נמי לעיל (כט:) "יבמה יבא עליה" אפי' בעל כרחה, והוא מצטער נמי על אחיו, ולכן אין להם שייכות ובוש ממנה. וע"י במאמר הבא.

2. תוספות מסכת יבמות דף קיב עמוד א ד"ה אמר ר'

אמר ר' אמי - לא בעי לאוקומי הך משנה כמשנה אחרונה (לעיל דף לט:) דמצות חליצה קודמת ולכך כופין לחלוץ דאמתני' קאי [1] ומתניתין דאיירי בדיני ייבום לפי משנה ראשונה קיימא.

3. ערוך לנר מסכת יבמות דף קיב עמוד א

בגמרא נכפנו לייבם. אין להקשות דלמא אתיא כמשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת די"ל שהרי כבר כתבו התוס' דמתניתין לפי משנה ראשונה קיימא ומטעם זה לא הקשו התוס' (ד"ה אמר) רק אברייתא דלוקמ' כמשנה אחרונה וגם בזה תרצו דלא רצה לאוקמ' כן כיון דבריייתא אמתניתין קאי, אבל באמת זה צ"ע שהרי התוספות בעצמם כתבו לעיל (לט ב ד"ה אמר) דסתמי דמשנה דריש מסכתין ודבכורות כמשנה אחרונה וא"כ מ"ט לא נימא דגם מתניתין דהכא ס"ל כן, וביותר צ"ע על התוס' דבירושלמי כאן באמת הקשה קושיא זו וז"ל חברייא בעיי מה אנן קיימין אם במשנה ראשונה שמענו שמותר לייבם אם במשנה אחרונה שמענו שמותר לחלוץ שמענו שכופין רב הונא בשם רב והוא שיהא הגט יוצא מתחת ידה עכ"ל, [2] הרי בפ"י שגם ע"פ משנה אחרונה קשה קושית הש"ס ע"פ הירושלמי והיינו שלמשנה אחרונה מקשה אף שמצות חליצה קודמת היינו שמותר לחלוץ לכתחלה אף שהקדים הכתוב ייבום אבל מכ"מ לא שמענו שכופין אם רוצה לייבם וכן פ"י המפרש שם ומזה ראי' למה שכתבו התוס' לעיל (שם) דגם למשנה אחרונה אין כופין לחלוץ אם רוצה לייבם ודברי התוס' דכאן צ"ע:

4. שו"ע אבן העזר - סימן קסז

(א) קטן פחות מבן תשעה, אין ביאתו כלום; ומבן תשע שנים ויום אחד ואילך, ביאתו קונה ביבמתו כמאמר בגדול. ובאשה דעלמא אינה קונה כלל; לפיכך נשא אשה ומת, פטורה מהחליצה ומהייבום:

(ב) בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו, אינו יכול לפטרה בגט, עד שיגדיל ויבא עליה אח"כ. ואם לא בא עליה אח"כ, ובא להוציאה, צריכה גט וחליצה. ואם בא עליה כשהוא קטן, ומת קודם שהגדיל, או מת אחר שהגדיל

אבל לא בא עליה משתגדיל, חולצת ולא מתייבמת. ואם משהגדיל נשא אחרת, ולא בא על היבמה משתגדיל, שתיהן חולצות ולא מתייבמות:

(ג) קטן אינו חולץ, עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א' ויבדקוהו או וימצאוהו שהביא שתי שערות. אבל אם היו לו שתי שערות קודם שהגדיל, אינו נחשב גדול על ידם, אא"כ יביא שתי שערות אחרות אחר שהגדיל. ומכל מקום אם מוצאים לו שתי שערות אחר שהגדיל, לא חיישינן שמא אלו היו בו מקודם:

(ד) קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה, ביאתה ביאה לכל דבר; ואם בא עליה יבם, קנאה; אבל אינה חולצת עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד ובדקוהו אח"כ ומצאוהו שהביאה ב' שערות:

(ה) יבם קטן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה. ואם בא לגרשה קודם שיגדיל, אינו יכול, דגט קטן אינו גט:

(ו) יבמה שנתייבמה ואמרה בתוך ל' יום: לא נבעלתי, אע"פ שהוא אומר: בעלתי, וגירשה, כופין אותו שיחלוץ לה, הואיל וקדם וגירשה בגט. ואם עדיין לא גירש, כופין אותו שיבעול או יחלוץ ויוציא בגט. (ואפי' מודה לדבריה שלא בעל, צריכה גט וחליצה, דכל כנוסה בחזקת בעולה) (המ"מ פ"ב). גירשה לאחר שלשים יום, והיא אומרת: לא נבעלתי, מבקשים ממנו שיחלוץ. ואם הוא מודה שלא בעל, כופין אותו לחלוץ. היא אומרת: נבעלתי, והוא אומר: לא בעלתי, אינה צריכה חליצה, שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה. (וי"א דתוך ל' יום הוא נאמן, וצריכה חליצה עם הגט), וצרתה, לעולם מותרת, אפילו הוא והיא אומרים שלא בעל, ואפילו בתוך ל' יום. (וי"א דכל ל' יום הוא נאמן לומר שלא בעל, לאסור הצרה) (טור בשם הרא"ש):

5. רש"י מסכת יבמות דף קיב עמוד א

השמים ביני לבינך - גלוי וידוע לפניו שאינך נזקק לי כדרך בני אדם ואין איש עד להוכיח בין שנינו.

6. תוספות מסכת יבמות דף קיב עמוד א

השמים ביני לבינך - פי' בקונטרס גלוי וידוע לשמים שאין נזקק עמי כשאר בני אדם ולא נהירא דבשלהי נדרים (דף צא). מפרש בגמרא בהדיא דהיינו שאינו יורה כחץ.

7. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד ב

נטולה אני מן היהודים - שאסרה על עצמה הנאת תשמיש כל היהודים וכיון דמוכחא מילתא דתשמיש קשה לה וכאנוסה דמיה ומשום הכי כופין אותו להוציא וליתן כתובה.

8. תוספות מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ותהא נטולה מן היהודים - לכשתתגרש ותינשא לאחרים דלא מהניא הפרתו [אלא] לעצמו ואין לתמוה היאך חל נדרה על תשמיש יהודים אחרים בעודה אשת איש והא אין איסור חל על איסור וי"ל דהוי איסור כולל מגו דאיתחל בתשמיש בעל שהוא היתר חל נמי על האחרים וצ"ע למ"ד לעיל (דף פב). כוליה פירקין כר' יוסי דהא ר' יוסי לית ליה איסור כולל באשת איש ונעשית חמותו דאמר נידון בויקה ראשונה הבא עליו (יבמות דף לב). ה"ר שמואל מאיר"ה ז"ל.

9. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ואיכא למידק אמתני' - כיון דמדינא דאמרה טמאה אני לך מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה משום שלא תהא נותנת עיניה באחר היאך התירוה וכי איסור שבה להיכף הלך [1] יש מי שתירץ דאע"ג דמדינא אסירא שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום עשה דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיניה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה והרשות בידם לעשות כן כדאמרי' ביבמות (דף צ:): מגדר מילתא שאני והקשו על זה שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה אי נמי בקום עשה ולהוראת עשה בלבד כאליהו בהר הכרמל אבל לדורות לא [2] ולדידי לא קשיא לי דכי היכי דאמרי' בכמה דוכתי (גיטין לג וש"נ) דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ה"נ הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש"ה שריא לבעלה ואוכלת נמי בתרומה כדאמרי' בגמ' אלא שלפי זה מצטרך לומר דכי אמרי' הכי דוקא באומרת טמאה אני לך שנאנסתי ולכשר נבעלתי אבל באומרת טמאה אני לך שנאנסתי מנתין או ממזר אינה מותרת לבעלה ואינו במשמע [3] ואחרים תרצו דמשנה ראשונה

לא דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא משום דהא מילתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במשנה ראשונה להאמינוה דאי לאו דקושטא קאמרה לא הות מזלזלה נפשה למימר הכי ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עין באחר אוקמוה אדינא.

10. רש"י מסכת יבמות דף קיב עמוד א

יעשו דרך בקשה – [1] לבעל להתנהג בה מנהג יפה.

11. תוספות מסכת יבמות דף קיב עמוד א

יעשו דרך בקשה – [2] פר"ת יתפללו למקום ויתן להם בנים [3] ור"ח פ"א יעשה סעודה ויפייסה וכן בירושלמי.

12. ערוך לנר על יבמות דף קיב/ב

בגמרא שיש לך בנים: לא ידעתי למה תליא ביש לה בנים דהא אם ראוי ליבום לא תלי אם יש לה בנים אלא אם יש בנים לבעלה ואפילו רצה לומר שיש לה בנים מבעלה ג"כ אינו מדוייק דאפילו אין לה בנים ממנו ויש לו בנים מאשה אחרת ג"כ פטורה מיבום ולא ידעתי למה לא קאמר ביש בנים לבעלה:

13. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"כ הכא במאי עסקינן באשה שיש לה בנים. יש לדקדק הא ענין יבום וחליצה אינו תלוי באם יש לה בנים, אלא בבעלה תלוי אם יש לו בנים מאשה אחרת פטורה מחליצה. וכבר עמד על זה בערוך לנר, ונשאר בקושיא. ונראה לי דאף דהאמת כן הוא, מ"מ הנשים לא למדו תורה ודינים, וכעין דאיתא במס' מו"ק (יח.) אשה בי מדרשא לא שכיחא, ובמס' קידושין (ג.) איתא, אטו כולהו נשי דינא גמירי, ומסקא אדעתה דתלוי הדבר בה, באם יש לה בנים או לא, ולכן נקט באשה שיש לה בנים, דכזה ודאי לא מסקא אדעתה דתפול לפני יבם.

14. חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

מאי שנא קטנה דמאנת ומאי שנא חרשת דלא ממאנת דא"כ מימנעי ולא נסבי לה, פ"א משום דחרשת לא אתיא לכלל נשואין גמורין לעולם ואם אפשר לה למאן לעולם מימנעי ולא נסבי לה אבל קטנה סבר מפייסנא לה עד שיעבור זמן קטנותה וכן פירש"י ז"ל, ועוד יש לי לפרש כיון שהיא פגומה אם אתה מתקן לה מיאון אף הוא נמנע מלישא פגומה ועוד שתוכל למאן ולצאת וכענין שעשו לענין כתובה שלא תקנו לה כתובה כלל אע"פ שתקנו לקטנה מהטעם שאמרו דמכיון שהיא פגומה אם אתה בא לתקן לה כתובה אף הוא ימנע ולא ישאנה.

15. חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

רצה יוציא רצה יקיים, ירושלמי מתניתין [1] בשקדשה בכסף אבל אם קדשה בבעילה קדושיו מעשה וגירושיו אינן מעשה.

16. בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

חרש שנשא פקחת ופקח שנשא חרשת רצה יוציא רצה יקיים שהרי מאחר שיש צד חרשות בנשואין אינן אלא נשואין דרבנן והרי הם מתגרשים אף בגירושין של סופרים שכך אמרו כשם שהוא כונס ברמיזה והוא שרמז לפקחת להתקדש לו כך הוא מוציא ברמיזה ודבר זה אינו צריך אלא לחרש שנשא פקחת אבל פקח שנשא חרשת

אפילו היו נשואיה של תורה כגון שנשאה פקחת ונתחרשה מתגרשת דלא בעינן דעתה כמו שנבאר בסמוך אבל חרש בפקחת אלו נשא כשהוא פקח ונתחרש אינו מוציא כלל שאין נשואי תורה מתגרשים ברמיזה שהם גירושיו סופרים הא כל שנשואיה סופרים מתגרשת כגירושיו סופרים ואם רצה יקיים הואיל ונשואין דרבנן הם [2] ולא מצינו בתלמוד שלנו הפרש בענין זה בין קדשה בכסף ושטר לקדשה בביאה אלא שבתלמוד המערב אמרו כיצד הוא עושה רומז ונותנין לה גיטה מתניתא בשקדשה בכסף אבל קדשה בביאה קדושיו מעשה וגירושיו אינן מעשה ואין הדברים נראין שמכל מקום אע"פ שהכסף אינו מעשה גמור כביאה הואיל וקנינו חזק כביאה דינן שוה ואלמלא כן לא נשמט תלמוד שלנו מלהזכירה:

17. קרן אורה מסכת יבמות דף קיב עמוד א

חרש כו', עיין ברשב"א ונימק"י ז"ל (דף מ"א ע"א מדרי"ף) שהביאו דברי הירושלמי (פי"ד ה"א) מתני' בשקידשה בכסף. אבל קידשה בביאה קידושיו מעשה וגירושיו אינו מעשה. וכ' הב"י ז"ל (אבהע"ז סימן קכ"א) דלא ראה להפוסקים דסבירא ליה הכי. וכן הש"ג (שם אות ג') כתב בהדיא דאין חילוק. וכבר עמד על זה במשנה למלך ז"ל בפ"ב מהל' גירושין (הלכה י"ז) ממתני' דאם היו נכריות יכנסו, ואם רצו להוציא יוציאו, אלמא דגם ביבמה דקנינה בביאה אפילו הכי יכול להוציא. ועיין בפני משה ובק"ע מש"כ בזה, ומש"ס דילן וודאי לא משמע כן, מהא דפריך הש"ס לקמן מאי שנא חרש דתקיננו ליה רבנן נישואין, ומאי שנא שוטה וקטן דלא תקיננו, ואם איתא דאשכחן בחרש קידושיו ביאה מן התורה לא הוי פריך מידי, דמשום הכי תקיננו ב'י נמי קידושיו כסף. וכן משמע מהא דקאמר דאם תמאן ממנעי ולא נסכי לה, והא יכול לקדשה בביאה. וי"ל דלשיטת הירושלמי גם כן קידושיו ביאה בחרש לאו ד"ת הוא. אלא מזרבנן, כיון דאין קנינו קנינו, אלא דמכל מקום לא אמרינן בזה כשם שכנס ברמיזה כך הוא מוציא ברמיזה, כיון דהקדושין היו על ידי מעשה וגירושיו אינו מעשה, וצ"ע.

18. אור החיים על בראשית פרק כה פסוק כג

ואומרו ורב וגו' - רבו בזה הפירושים ואין דבר מספיק באמיתות הכתוב ולדרכינו יבא על נכון, הכוונה בא לומר כי מלבד שיתגדל אחד במפלת חבירו גם צריך הנופל להשתעבד לפני המתגדל ממנו, ולא די לו נפילתו וראות טובו ביד אויבו אלא שיכוף כאגמון ראשו לעבדו, ובזה תפליג הרחקת האחזה ותעצומת השנאה, ועל זה נאמר (יבמות קיב:): אין אדם ונחש דרים בכפיפה אחת, וזאת סיבת שינוי ההריון וכפי דרך זה אומרו ורב יעבוד צעיר אין הכוונה באומרו רב וצעיר ביחוד על יעקב או על עשו, אלא על אשר יהיה רב בזמנו ועל אשר יהיה צעיר בזמנו, וזה כפתור ופרח

• ספר בראשית פרק כה

(כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ... ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר:

19. שו"ת מהר"ם שיק אבן העזר סימן עט

בדין חרש שאינו שומע ואינו מדבר ולמד לדבר:

נשאלתי בחרש שאינו שומע ואינו מדבר ורק אחרי כך נתחנך בבית חינוך הנקרא (שטוממען לעהר אנשטאלט) ונתחנך לדבר בקושי ויכול להשיב על כל מה שנשאל וגם מבין הטיב קרוצות ותנועות שפתים של המדבר עמו מאי דינן אם יש לו דין חרש המדבר ואינו שומע או דהוא נשאר על דין אינו שומע ואינו מדבר דיש לומר כי דיבורו הוי רק כמו שמרגילין עופות שידברו כמו פאפעגיא וכיצא בו. והנה הדין הזה לא ראיתי ולא מצאתי רמז ממנו בפוסקים וגם לא בתשובות האחרונים ואמרת לחוות דעתי בעזה"י את הנראה לפענ"ד ולא למעשה אלא להעיר את המעיין ובראשונה נחקר על גוף דין החרש שנחלק לד' חלקים... ד) הרביעי הוא החרש שאנו דנין עליו היינו שנולד אינו שומע ואינו מדבר ורק אחר כך נתחנך על ידי לימוד והרגל לדבר אבל אינו שומע... ועכ"פ לפי הנ"ל ואפי' יכול לדבר לא הוי כבר דעת... ועכ"פ נראה דחרש שהורגל לדבר בבית חינוך עדיין לא יצא מידי ספק אינו בר דיעה לכל הפחות ואין לצרפו למנין ולהניח להוציא עצמו ע"י חרש כזה ואין אוכלין משחיטתו כנלפענ"ד:

20. שו"ת מהרש"ם חלק ב סימן קמ

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שנפלה לפני יבם חרש שאינו שומע ואינו מדבר מתולדתו וע"י שלמד בבתים המיוחדים לחרשים בזה"ז יודע ומכיר בתנועות שבכלי המבטא של המדברים עמו ע"י תנועות השפתים ומבין כל מה שמדברים עמו לנוכח וגם הוא מדבר בלשון נלעג ובכ"ז מבינים השומעים את דבריו

והוא עוסק במלאכתו בחכמה ובדעת ככל האדם והאשה מרוב חשיבותה אין רצונה לתתייבם /להתייבם/ לו בשום אופן ותשב כל ימי' גלמודה אם לא יתירו לחלוץ ורו"מ הביא מתשו' ד"ח ח"ב א"ע סי' ע"ב שהאריך בזה וסיים דנכון לייבם בכה"ג והנה מכה דיבורו בלשון נלעג כבר הארכתי בתשו' להרב אבד"ק קריסניפאלי' נ"י להתיר וגם מכה מה שאינו שומע הארכת שם אך דהתם ה' שומע אם צעקו אליו בקול גדול אך בנ"ד צ"ע... וגם בתשו' מהר"ם שיק הא"ע סי' ע"ט האריך בזה... ואולם כ"ז בחרש שאינו שומע ואינו מדבר **אבל כהא דנ"ד שהוא בכלל מדבר ואינו שומע ...**

ונראה דגם לדעת הא"ז מ"מ מודה דבחליצה במדבר ואינו שומע החליצה כשרה ...

ועוד נראה דגם לפי הבנת הריטב"א בדעת ירושלמי דס"ל דמתני' דהחרש וחרשת שחלצו מיירי גם במדבר ואינו שומע היינו לשי' הירושלמי שם לעיל דבכל המצות בעי' שישמיע לאזניו דכת' והאזנת למצותיו א"כ גם כהא דאמר ואמרה בעינן שישמעו כל א' /א' /דברי אמירתן כיון דהאמירה בכלל המצות וכיון דס"ל להירושלמי דסתם מתני' כר' יוסי ה"נ הך החליצה כר' יוסי ואע"ג דסיפא דקטנה שחלצה אתיא כר"מ ולא כר' יוסי מ"מ כיון דסתם מתני' ר"מ ואתיא כר' יוסי ה"נ ס"ל לר"מ כר"י א"נ דאתיא כר"י בהא דצריך להשמיע לאזניו ולא בהא דס"ל דאשה קטנה כגדולה אבל לדין דקיי"ל כהש"ס דילן בברכות (דף ט"ו) דבשאר מצות מודה ר"י וגם קיי"ל כר' יהודה בזה א"כ פשיטא דא"צ שישמיע לאזניו וע' במהרי"ק שרש קל"ז שהביא מכמ"ק דסתם רבי בהא כחד תנא ובאידיך כתנא החולק ועוד שהרי גם הריטב"א מודה שדעת הירושלמי הוא כר"י דמפרש טעמא דחליצת חרש פסולה לאו משום שאינם בני דיעה אלא משום דאינם בכלל אמר ואמרה אלא דס"ל דהיכי דאינם שומעים אינם בכלל אמירה לשי' ריטב"א א"כ בע"כ דהיינו מטעמא דכתיבנא דהירושלמי לשיטתו דס"ל דבכל המצות ס"ל לר' יוסי דבעינן שישמיע לאזניו משא"כ לדין ומ"ש הריטב"א דהש"ס מסיק דמשום דלאו בני דיעה איננו לפי דעת הירושלמי אלא דמפרש כן בש"ס דילן והרי הש"ס דחי להך טעמא ומסיק באמת דטעמא רק משום שאינם באמר ואמרה ולא בני קריי' נינהו א"כ מוכח להדיא דלמסקנא באמת במדבר ואינו שומע בן דעת הוא ולדין הרי בשאר מצות גם אליבא דר' יוסי א"צ להשמיע לאזניו וגם לא קיי"ל כר' יוסי כמ"ש הרמב"ם פ"א מברכות ה"ז ואף דבמגילה לחד ג' ברמב"ם פ"א ממגלה בחרש מדבר ואינו שומע לא יצא השומע כבר כתב הכ"מ דהיינו משום דהתם בעינן פרסומי ניסא וע"ש בלח"מ מ"ש בזה ולחד ג' ברמב"ם לא גרסי' חרש כלל. **א"כ עכ"פ בחליצה לפי מסקנת הש"ס דילן לכ"ע א"צ להשמיע האמירה בחליצה לאזניו ובמדבר ואינו שומע מהני החליצה** גם לשי' הריטב"א ועוד שהרי הריטב"א שם ביאר אח"כ דאף דאילם דעתו שלימה מ"מ במדבר ואינו שומע מתוך שאינו שומע דיבורו של חבירו עומד נבהל ואין /נ"ל דתיבת ואין מיותרת/ ואין דעתו מיושבת ע"ש **א"כ בנ"ד שלמדוהו להבין מה שמדברים אלי' ע"י היכר תנועות השפתיים אינו בהול ודעתו שלימה ולכ"ע חליצתו כשרה** ובגוף הדין מצאתי גם בתשו' מהרי"ל סי' ק"ז וז"ל עוד הורני מר חרש בור שמדבר ואינו שומע וא"י לקרות אך שפתותי נעות מבחוץ כשמברך טלית ותפלין אם יש לצרפו למנין עשרה וכו' והשיב וחרש שמדבר ואינו שומע לא ידענא מאי קא בעי ל' למר הא קיי"ל הרי הוא כפקח לכל דבריו כדתני ריש חגיגה ואי משום דבור הוא מה נ"מ הואיל ובר דיעה ובר מצות הוא אכל בי עשרה שכינתא שריא עכ"ל ומבואר דס"ל ג"כ במדבר ואינו שומע כפקח לכל דבריו **ולכן לענ"ד יש להתיר החליצה וגם אם ה' רצונם ביבום יש לפקפק לדין דקיי"ל חליצה קודם אף דבחרשים גמורים מותר לייבם מ"מ בכה"ג דנ"ד שהוא בכלל מדבר** כמ"ש ר"מ מדברי מהרי"ט וב"ש סקכ"ח **אלא שאינו שומע וכבר נתבאר שאין שום חשש בחליצה א"כ אין להתיר יבום בזה"ז בכה"ג** ואף שכבר באו מעשים שהסכמתי להתיר יבום בזה"ז אבל בנ"ד נראה כמ"ש ובפרט כיון שאין האשה רוצית ביבום בשום אופן....

21. חשוקי חמד מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

ילד חרש אילם שלמד לדבר האם דינו כבר דעת

שאלה ילד שנוולד חרש, אינו שומע ואינו מדבר, ובמשך הזמן למד לדבר, ואחרים מבינים שפתו. הוא מסוגל לנהל שיחה עם אחרים ע"י הסתכלותו בתנועות השפתיים של אלו המדברים אליו, הוא לומד בישיבה בציוותא ומתמצא בלימודים, הוא משתמש במכשיר שמיעה וע"י כך הוא יודע להיזהר כשהולך ברחוב מפגיעת מכונית, אך לא שומע ע"י המכשיר קול הדובר אליו. מה דינו לענין חיוב מצוות, האם הוא נחשב לבר דעת לכל התורה?

תשובה בספר בית דוד (סוכה ביצה /זכרון יעב"ץ) נדפסה תשובת מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל על שאלה זו: הלכה רווחת היא שחרש המדבר ואינו שומע הרי הוא כפקח לכל דבריו. אכן בהגהת אשר"י (פ"ק דחולין בשם מהר"ח או"ז) כתב: חרש המדבר ואינו שומע, אף על גב דגמיר הלכות שחיטה, ומוחזק דשחט שפיר, לא אכלינן משחיטתו. לכאורה איכא למילף מזה דאין דינו כפקח.

לאחר משא ומתן נרחב כותב מו"ח זצ"ל:

בריטב"א ביבמות דף קד ע"ב כתב דלכן בחסר לו חוש השמיעה, נחשב לאינו בר דעת, משום שהוא עומד נבהל, כיון דלא שמע מאי קאמרי ליה, עכ"ד. מזה נשמע דלמי שחסר לו חוש השמיעה וגם הדיבור, דהוי

דעתיה קלישתא, הטעם הוא מפני שהוא מנותק מהבריות, אינו שומע מה שהם מדברים, ואינו מסוגל למסור להם מה שהוא חושב, והוא יושב משועמם, וזה משפיע להיות דעתיה קלישתא. אבל אם שולט באחד מן החושים הנ"ל, דינו כפקח, ומאי נפקא מינה אם כחו בפיו מלפני שנתחרש, או שלמד לדבר אח"כ, סוף סוף יש לו קשר לבוא בדברים עם הבריות, עכ"ל מו"ח זצ"ל (הו"ד בקובץ תשובות ח"א סימן י).

והמהרש"ם (ה"ב סימן קמ) דן בדבר חרש שלמד בבי"ס להרשים ויכול לדבר ומבין מה שמדברים אליו ע"י היכר תנועות השפתיים. דלפי מה שכתב הריטב"א הנ"ל הרי בנדון דידן אינו בהול, ודעתו שלימה, ופסק להלכה ולמעשה דדינו כפקח לכל דבריו, הואיל והוא מדבר.

ומרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב (מנחת שלמה ח"א סימן לד) בנוגע לאיש המדבר ואינו שומע, דאם הוא בר דעת הרי הוא כפקח. אולם אם הוא חרש, שאינו שומע ואינו מדבר, ואעפ"כ יודע בטיב משא ומתן, ומבין ומכיר בכל הדברים, וגם יודע בענייני מצוות, מה מותר ומה אסור, לכאורה לענין מצוות בני

נח, כיון שהוא בר דעת, שפיר חייב בכל המצוות, כיון שהרמב"ם (פ"ט ממלכים ה"י יעוין שם ברדב"ז) פסק דלא ניתנו השיעורים (ושעורי גדלות בכלל, דהיינו מאימתי נחשב גדול וכן דעת), אלא לישראל בלבד ולא לבני נח, דאצלם אוליגן בטר שיקול הדעת, דאם רואים שיש לו דעת חייב הוא במצוות בני נח. על פי זה נראה דה"ה נמי בישראל חרש אילם, שאם אנו רואים שיש לו דעת, חייב בכל המצוות

שבני נח מזהירים עליהן.

כיצד ניתן לעודד הורים של ילד חרש השבורים ומדוכאים ממצבו

אחד מגדולי התנאים שעמדו לעם ישראל, הוא רבי יוחנן בן גודגדא. קדוש ישראל זה נהג בחסידות ובהירות מופלגת, כמבואר במסכת חגיגה (דף יז ע"ב) שרבי יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו, והיתה מטפחתו מדרס לחטאת, (והביאו גם הרמב"ם (פ"ג מהלכות פרה אדומה ה"ב)). והנה יד ה' פגעה בו, וכל בניו היו חרשין, כמבואר בירושלמי (תרומות פרק א), ובנוסף לכך ילדה בתו שני בנים אלמים.

איך קיבל רבי יוחנן בן גודגדא גזרה קשה זו, שכל בניו חרשים, ושני בניו אלמים?

בן אדם רגיל במצב כזה היה יכול להיכנס למצב של דיכאון ויאוש, ולמאוס בחייו. אך לא כך עשה רבי יוחנן בן גודגדא. הוא הבין שמהשמים דורשים ממנו לתקן את בניו ולהעלותם לדרגה העילאית ביותר, שאליה חרש מסוגל להגיע. הוא רצה שרבים ילמדו ממנו להפיק רצון הבורא גם מבנים שכולם חרשים. אי לכך התמסר בכל כוחותיו ללמדם בינה. הבה ונתבונן למה הגיע:

"אמר רבי יודא מעשה בבניו של רבי יוחנן בן גודגדא שהיו כולן חרשין, והיו כל הטהרות שבירושלים נעשין על גביהן" - זוהי דרגה גדולה מאוד, כי כדי להורות בענייני טהרות בירושלים, בזמן שביט המקדש היה קיים, היו צריכים ידיעה רבה בהלכות טומאות וטהרות החמורות. בנים חרשים אלו היו מסוגלים לכך, וגם יראת שמים גדולה היו צריכים לזה. ואין ספק שאע"פ שהיו חרשין, בכל זאת קלטו קדושה וטהרה מפי אביהם, עד שמשו לדוגמא לרבים למה שחרשים מסוגלים להגיע. הבה ונראה למה הגיעו נכדיו האלמים של רבי יוחנן בן גודגדא:

בחגיגה (דף ג ע"א) נאמר: "הנהו תרי אלמי דהוו בשביבותיה דרבי, בני ברתיא דרבי יוחנן בן גודגדא... דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילי ויתבו קמיה, ומניידי ברישייהו ומרחשין שפותיהו, ובעי רבי רחמי עלייהו ואיתסו - ואשתכח דהו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה תלמודא".

כל בניו החרשים של רבי יוחנן בן גודגדא, ונכדיו, מחייבים מאד את ההורים של חרשים. כי הנה רואים שיש פירות לעבודה מאומצת, ובכוחה של עובדה זו, לעודד את ההורים לבל יתיאשו.

יש הנגה בחיים, הנחוצה מאד להורים: אדם חייב להיות עקבי בעבודת בוראו, ואין לו לקפוץ מעבודה לעבודה. וכעין שמצינו במסכת ערכין (דף יא ע"ב) "מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגדא. אמר לו: בני חזור לאחוריד, שאתה מן המשוררים ולא מן השוערים!" כלומר אם משנה ממתכונת למתכונת חייב מיתה. ומידה זו חייבת לשמש נר לרגליהם של הורים: עקביות, ונאמנות. ולכן אל יאמרו ההורים: חבל שאין אנו יכולים לעסוק בבנים מושלמים, שזה עדיף יותר מטיפול בחרשים, כי עליהם לדעת שזהו התפקיד שהטיל עליהם בוראם, ו'שוער', אל יחפוץ להיות משורר".

נכדי רבי יוחנן בן גודגדא האלמים היו גלגול אלדד ומידד

בספר "גלגולי נשמות" (מהמקובל רבי מנחם עזריה מפאנו, אות א סימן ס) כתב: "אלדד ומידד" - אמרו על פסוק "וישאו שני אנשים במחנה" (במדבר יא, כו) [תרגום יונתן] ואשתיריו תרין גוברין במשירתא, שמה דחד אלדד, ושמה דתניין מידד, בניו דאליצפן בר פרנך, דילית ליה יוכבד ברת לוי, בזמן דפטרע עמרם [גברא] (יתה), ואתנסיבת ליה עד דלא ילית ית משה כו'. וקשה, עמרם חסידא, שהוא אחד מארבעה שמתו בעטיו של נחש, היאך החזיר גרושתו אחרי שהלכה והיתה לאיש אחר? ואין לומר קדום מתן תורה הוה, דהלא האבות שמרו התורה גם אז. עוד קשה, הלא מעוברת היתה יוכבד ממשה רבינו ע"ה שלשה חדשים כשהחזירה עמרם, ואין ביני ובניו נולדו אלדד ומידד. וגם בפרק קמא דחגיגה (דף ג ע"א): "הנהו תרי אלמי דהוו בשבבותיה דרבי, בני ברתיא דרבי יוחנן בן גודגדא כו', ואשתכח דהו גמירי וכו'". וסוד הענין, אלו תרי אחין אלדד ומידד ולידתן היתה אז בדמעה מנשואין הנו', והם כסוד דמעת העשוקים. מאחר דגט לא היה בלב שלם, על כן נולדו אלמים. גם לסבה אחרת היו אלמים, כי פירשו נבואתן שלא ברשות, דלא כתיב "לאמר", כי אין ראוי לאומרם לאחרים כשאין אומר "לאמר". והקב"ה הראה להם נבואתם מתנבאי"ם - משה תנח"ו נ'פשו בגן א'לוקים יהושע מ'כניס, והיו צריכין להעלים הנבואה עד שיאמר ויתן להם רשות לגלות, וזה כי יהושע קינא לרבו באומר אדני משה כלאם כי פרסמו נבואתן. ולכן גם להיותם מהעשוקים כנזכר לעיל, משגילו מה שלא הורשה להן, בחזרם עתה בעולם לקו בלשונם אילולא תפילתו של רבי ונתרפאו, ונחה עליהם רוח ה' בהיותם מלומדי מלחמה של תורה, ומפרא לשון עין חיים, וכדאמרינן ואשתכח דהו גמירי וכו', ונפשם יודעת מאד את ערכם כי רבה, הגם שהיה לשונם אסור - ליבם היה פתוח לרווחה כפתחו של אולם, להימצא תמיד בשערים המצויינים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וגם שלא היה נחשב עון לא לעמרם ולא ליוכבד ולא לאליצפן, כי גבהו דרכי ה', ומאתו יבאו דברים עתיקים. והענין איך חזר ולקחה עמרם, הוא כמו שחזר ולקח דוד מיכל אחר שהיתה עם פלטיאל, כי כשנתן לה דוד גט מסר מודעה כי גט מוטעה היה, וליקוחי פלטיאל לאו ליקוחין היו, כן עמרם מסר מודעה כי מפני גזירת פרעה גרשה, ולכן חזר לקחתה מפני המודעה, וגם לאליצפן לא נחשב לעון על היות קודם מתן תורה, ואחריה גזרו על ביטול מודעה, עכ"ל.

בבן יהודע (חגיגה דף ג ע"א) כתב: "הנהו תרי אלמי, עיין פתח עיניים (להחיד"א) שהיו גלגול אלדד ומידד, ונרמזו ב' אותיות של אלדד ושל מידד באותיות "אלמי". ונ"ל, הואיל וגילו נבואתם כדיבור בפיהם נעשו אלמי. והואיל והיה זה בעבור משה רבינו, לכך רפואתם היתה ע"י רבינו הקדוש שהיה בבחינת משה רבינו. וגם אמרו רז"ל: מימות משה רבנו ועד רבי, לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד", עכ"ל.

מכל הדברים האלו אנו רואים שהחרשים והאלמים שנוגלים, אין זה ח"ו בבחינת טעות תקלה קלקול, אלא הדברים מחושבים היטב. ואדרבה, הם באים לתקן קלקולים מדורות שעברו, ומסייעים להביא את העולם לתקונו. ועל ההורים לבטוח בה' ולגדל את הפקדון שהשי"ת הפקיד אצלם בנאמנות ושמהם.

אדם צריך לקבל ולהיות מרוצה ממה שהקב"ה נתן לו

נאמר בספר ארחות רבינו (ח"א עמוד קפה): אחד רצה להביא לקהלות יעקב מכשיר שמיעה מחו"ל, וסירב, וסיפר הקהלות יעקב בשם החפץ חיים זצוק"ל שבזקנותו גם כן נחלשה שמיעתו, ואמר החפץ חיים שאדם צריך לקבל ולהיות מרוצה ממה שהקב"ה נתן לו, ואם הקדוש ברוך הוא הגביל שמיעתו אם כן כך צריך להיות, ע"כ.